

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУК

УДК 346.544.2(477)

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.6.2.43>

ВАСИЛИНА М. М.

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

TRAINING OF SPECIALISTS FOR GOVERNMENT SECURITY OF UKRAINE

Актуальність статті полягає в тому, що в Україні окреслено стратегічні завдання випереджувального інноваційного удосконалення системи освіти й науки як основи розвитку нації, держави й особистості. Вирішення цих важливих завдань соціально-економічного розвитку, освіти й культури в Україні можливе тільки за умови висококваліфікованих фахівців-професіоналів, спроможних забезпечувати ефективність своєї праці. Це вимагає від вищих навчальних закладів правоохоронної системи освіти України, удосконалення навчально-виховного процесу, формування у студентів, курсантів і слухачів активності й самостійності, готовності до самоосвіти й самовдосконалення, підвищення фахової майстерності, освоєння нових форм, методів і прийомів професійної діяльності. Попри позитивні зрушення у сфері реформування правоохоронних органів, існує досить широке коло проблем і прогалин, що стосуються організаційного та правового забезпечення публічної безпеки. Вони потребують суттєвого удосконалення та набувають особливого значення в контексті гармонізації законодавства, підвищення ефективності діяльності у зазначеній сфері, з урахуванням сучасних реалій суспільних та державних процесів, що відбуваються в Україні. Зроблено висновок, що питання формування практико-орієнтованих умінь студентів, слухачів і курсантів, їх практичної фахової підготовки у навчальних закладах України досить актуальне, багатоаспектне й вимагає нових наукових розробок і досліджень, вирішення ряду важливих проблем: розробка й прийняття на рівні міністерств і відомств правоохоронних органів Концепції професійно-практичної підготовки студентів, слухачів і курсантів з урахуванням специфіки їх діяльності та галузей освітньої діяльності, яка б визначила пріоритетні напрями розвитку та вдосконалення професійно-практичної підготовки студентів, слухачів і курсантів і відповідно тактичну схему її реалізації. Майбутній фахівець правоохоронних органів повинен мати реальне уявлення про місце роботи, вимоги що ставлять до неї; підготовка нової редакції положення про практику, в якій основою має стати «База практики – майбутнє місце роботи»; з метою створення професійної спрямованої організації навчального процесу та покращенням співпраці правоохоронних органів із їх регіональними органами і Центральним апаратом та їх зацікавленості у такій роботі, необхідно розробити комплексну програму навчання студентів, слухачів і курсантів професії, яка була б професійно спрямована на всіх курсах (від першого до випускного) на підготовку майбутнього фахівця системи правоохоронних органів, де кожна дисципліна повинна стати складовою професійно практичної підготовки.

Ключові слова: студент, слухач, курсант, науково-дослідна робота, знання.

The relevance of the article lies in the fact that the strategic tasks of anticipatory innovative improvement of the system of education and science as the basis for the development of the nation, the state and the individual are outlined in Ukraine. Solving these important tasks of socio-economic development, education and culture in Ukraine is possible only under the condition of highly qualified professionals capable of ensuring the effectiveness of their work. This requires higher educational institutions of the law enforcement education system of Ukraine to improve the educational process, to form students, cadets and trainees to be active and independent, to be ready for self-education and self-improvement, to improve professional skills, and to master new forms, methods and techniques of professional activity. Despite positive developments in the field of reforming law enforcement agencies, there is a wide range of problems and gaps related to organizational and legal provision of public safety. They require significant improvement and acquire special importance in the context of harmonization of legislation, increasing the effectiveness of activities in the specified area, taking into account the modern realities of social and state processes taking place in Ukraine. It was concluded that the issue of the formation of praxeological skills of students, trainees and cadets, their practical professional training in educational institutions of Ukraine is quite relevant, multifaceted and requires new scientific developments and research, solving a number of important problems: development and adoption at the level of ministries and law enforcement agencies of Concepts professional and practical training of students, trainees and cadets taking into account the specifics of their activities and branches of educational activity, which would determine the priority areas of development and improvement of professional and practical training of students, trainees and cadets and, accordingly, the tactical scheme of its implementation. The future specialist of law enforcement agencies must have a real idea of the place of work, the requirements placed on it; preparation of a new version of the regulation on practice, which should be based on the "Practice base – future workplace"; with the aim of creating a professionally oriented organization of the educational process and improving the cooperation of law enforcement agencies with their regional bodies and the Central Office and their interest in such work, it is necessary to develop a comprehensive training program for students, trainees and cadets of the profession, which would be professionally oriented in all courses (from the first before graduation) for the preparation of a future specialist of the law enforcement system, where each discipline should become a component of professional and practical training.

Key words: *student, listener, cadet, research work, knowledge.*

Постановка проблеми. В Україні окреслено стратегічні завдання випереджувального інноваційного удосконалення системи освіти й науки як основи розвитку нації, держави й особистості. Вирішення цих важливих завдань соціально-економічного розвитку, освіти й культури в Україні можливе тільки за умови висококваліфікованих фахівців-професіоналів, спроможних забезпечувати ефективність своєї праці. Це вимагає від вищих навчальних закладів правоохоронної системи освіти України, удосконалення навчально-виховного процесу, формування у студентів, курсантів і слухачів активності й самостійності, готовності до самоосвіти й самовдосконалення, підвищення фахової майстерності, освоєння нових форм, методів і прийомів професійної діяльності. При цьому зазначимо, що внутрішніми джерелами успішної діяльності, активності й самостійної особистості фахівця є пошук шляхів формування їх професійно-практичних умінь у процесі набуття знань, умінь і навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Попри позитивні зрушення у сфері реформування правоохоронних органів, існує досить широке коло проблем і прогалин, що стосуються організаційного та правового забезпечення публічної безпеки.

Вони потребують суттєвого удосконалення та набувають особливого значення в контексті гармонізації законодавства, підвищення ефективності діяльності у зазначеній сфері, з урахуванням сучасних реалій суспільних та державних процесів, що відбуваються в Україні.

Незважаючи на зміни, система правоохоронних органів залишається недостатньо ефективною та закритою від суспільства. Україна обрала свій шлях формування правопорядку, необхідність зміни якого обумовлюється інтересами держави та суспільства. Саме тому, процес забезпечення публічного порядку в Україні, що відповідатиме вимогам сьогодення, є одним

з найважливіших завдань правової держави; у здійсненні вказаного процесу беруть участь всі державні органи, зокрема, правоохоронні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми вдосконалення професійної підготовки фахівців до забезпечення державної безпеки були предметом досліджень С.Г. Гордієнка, В.К. Гришука, Н.О. Гурової, О.П. Дзьобаня, С.В. Дякова, І.В. Діордіци, О.О. Дудорова, О.І. Звонарьова, А.Б. Качинського, О.О. Климчука, В.О. Навроцького, Г.В. Новицького, В.Г. Пилипчука, О.С. Сотули, В.В. Сташиса, В.Я. Тація, В.П. Тихого, та інших вчених.

Метою дослідження є розкриття сутності та змісту підготовки фахівців до забезпечення державної безпеки.

Основні результати дослідження. Проблема організації й формування успішної діяльносної професійно-практичної особистості та її удосконалення є одним із пріоритетних напрямів сучасних досліджень [1]. Вагомий внесок у її вирішення зробили відомі філософи, педагоги та психологи (І. Кант, Г. Гегель, Д. Дьюї, М. Вебер, Л. Віготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, Т. Котарбинський, І. Колесникова та ін.) [2, с. 10–11]. Дослідженнями визначено структуру діяльності від п'яти (Т. Щедровицький) до 12 (В. Юдін) компонентів [3, с. 176]. Започатковано праксеологічний підхід як особливий спосіб пояснення практичної діяльності людини (польський філософ Т. Котарбинський) [4, с. 7]. У другій половині XIX ст. французький філософ Л. Еспінас запропонував створити і ввести в навчальних закладах вивчення нової навчальної дисципліни «праксеологія» [4, с. 5].

Праксеологія – грецьке слово, що означає діяння, справа. У педагогічній науці створено нову галузь – педагогічну праксеологію, предметом якої є дослідження закономірностей та умов раціональної й успішної діяльності педагога [4, с. 9]. На жаль, у деяких вищих правоохоронній системі сьогодні вона не вивчається. Не викладаються й інші проблеми педагогіки і педагогічної майстерності у зв'язку з відсутністю кафедр педагогіки. Окремі питання практичної підготовки студентів, слухачів і курсантів основні форми з формування праксеологічних умінь (лекції, практичні заняття, навчально-методичні семінари, індивідуальні заняття, практичні заняття, комп'ютерне діагностування, практика, аналіз виробничих ситуацій, побудова виробничих процесів, освоєння професійної лексики, аналіз професійної діяльності фахівців, ділові ігри тощо), розкрито в монографічному дослідженні О. Янковича [5, с. 192].

Разом з тим, на сьогодні склалася певна невідповідність між значимістю практичної підготовки студентів, слухачів і курсантів як базової ціннісної орієнтації спеціаліста, що характеризує його гуманістичну практичну пропозицію, й рівнем теоретико-методологічної розробленості проблем розвитку практичної підготовки, формування праксеологічних умінь як умови удосконалення якості підготовки майбутніх фахівців.

Сформульоване протиріччя дозволяє визначити мету означеної статті: виявити й висвітлити актуальні проблеми практичної підготовки майбутніх фахівців у навчальних закладах правоохоронній системі освіти України.

У дослідженні ми виходимо з того, що практична підготовка, що є базовою ціннісною орієнтацією фахівця, містить у собі сукупність взаємозалежних установок на ставлення до самого себе, до колег, роботодавців, до організації взаємодії й представляє собою найважливішу змістовну характеристику професійної спрямованості особистості майбутнього фахівця. Реалізація практичної підготовки розглядається як допомога студентам, слухачам і курсантам у розв'язанні особистісно-значимих проблем і завдань. Вона спрямована на розвиток таких особистісних установок, що дозволяють кожному студенту, слухачу і курсанту стати суб'єктом конкретної професійної діяльності, власного розвитку й зіставити свої можливості з психологічними вимогами професії до спеціаліста.

Отже, виходячи із зазначеного вище, головним завданням для навчальних закладів правоохоронній системі освіти України є реалізація оптимізації і актуалізації об'єму та змісту практичної спрямованості навчального процесу, приведення навчання майбутніх співробітників у відповідність до умов сьогодення, з сучасними вимогами до співробітників та вимогами оперативної практики, завданнями і перспективами розвитку науково-технічної модернізації правоохоронних органів, їх ролі та місця в системі органів влади і управління.

Практична підготовка – обов'язковий компонент освітньо-професійної програми для здобуття кваліфікаційного рівня, що має на меті вироблення у студентів, слухачів і курсантів професійних навичок і вмінь. Це складова, підсистема професійної підготовки [6, с. 256].

Міністерство освіти і науки України також вважає, що питання якості професійно-практичної підготовки, формування праксеологічних умінь у вузах має стати одним із найважливіших

показників ефективної діяльності вищого навчального закладу не тільки при проходженні процедури ліцензування й акредитації, так і при проведенні поточних і комплексних перевірок [7].

Зокрема, відзначалось, що, крім названих вище питань, не вирішуються у повному обсязі завдання професійно-практичної підготовки як показника якості освіти на завершальному етапі, який значною мірою визначає можливість працевлаштування [8].

Аналіз психолого-педагогічної літератури, використання власних підходів та досвіду роботи показали, що в практиці вищих навчальних закладів правоохоронної системи освіти України використовуються такі форми практичної підготовки студентів, слухачів і курсантів:

- запрошення фахівців-практиків, керівників різних рівнів до викладання окремих дисциплін, спецкурсів, участі у фахових конференціях, круглих столах тощо;
- проведення комплексу робіт з вивчення потреби фахівців тієї чи іншої спеціальності;
- підготовка наказів та інших відомчих нормативно-правових актів про забезпечення базами практики;
- максимальне наближення навчальних планів і робочих навчальних програм до вимог майбутнього місця роботи;
- проведення розподілу випускників за участю практичних підрозділів правоохоронних органів України тощо.

Особливо велика роль у розвитку практичної підготовки належить науковій роботі. Вивчення питань організації курсантської (студентської) наукової роботи свідчить, що у вказаних вище навчальних закладах студенти, курсанти і слухачі залучаються до роботи наукових колективів, кафедр. Слухачі, студенти і курсанти виконують наукові дослідження під керівництвом кафедр, НОЦ, відомих учених за замовленнями практичних підрозділів, програмами, проектами. Для цього створюються наукові колективи, центри науково-технічної творчості, тощо.

Аналіз роботи інститутів, наукових підрозділів та особистого досвіду свідчить, що студентів, слухачів і курсантів необхідно залучати до наукової роботи з перших курсів. Курсантська (студентська) наукова робота сприяє не тільки удосконаленню навчального процесу, а й розкриває студентам, слухачам і курсантам широке коло різноманітних наукових проблем, розширює світогляд, виховує у майбутнього фахівця уміння спостерігати, аналізувати, формувати практичні уміння, виховувати риси фахівця-дослідника. Слід зазначити, що в цих навчальних закладах визначені головні завдання науково-дослідної роботи студентів, слухачів і курсантів:

- прищеплення студентам, слухачам і курсантам початкових систематичних навичок виконання теоретичних та експериментальних науково-дослідних робіт;
- стійке й глибоке засвоєння знань із спеціальних і суспільно-політичних дисциплін;
- розвиток у студентів, слухачів і курсантів творчого, аналітичного мислення, здатності до творчої роботи за фахом, розширення творчого кругозору;
- вироблення умінь використовувати теоретичні знання для розв'язання певних практичних завдань;
- формування у студентів, слухачів і курсантів потреби та уміння самостійно поповнювати свої знання за фахом.

Однак, професійно-практична підготовка майбутніх фахівців потребує суттєвого поліпшення:

- науково-дослідна робота не стала складовою частиною організації навчально-виховного процесу;
- невирішеною проблемою залишається недостатня підтримка з боку керівництва міністерств і відомств правоохоронної системи для забезпечення відповідними базами практики;
- перевантаженість та відірваність навчальних планів навчальних закладів від потреб практичних підрозділів;
- відсутність системи ранньої адаптації випускників на первинних посадах, зв'язків між відомствами та практичними підрозділами;
- недостатня кількість баз практики, незацікавленість керівників регіональних органів і Центрального апарату правоохоронних органів у роботі студентів, слухачів і курсантів, що робить практику простою формальністю;
- недостатність відомчих нормативно-правових актів, що врегульовували б суспільні відносини в цій галузі.

Тому колеґії правоохоронних органів та керівництво вищих закладів правоохоронної системи освіти України особливу увагу звертають сьогодні на посилення практичної підготовки студентів, слухачів і курсантів.

З цією метою необхідно здійснити наступні заходи:

- упровадження в навчальний процес нових систем практичної підготовки студентів, слухачів і курсантів;
- формування системи зв'язків між вищими навчальними закладами і регіональними органами, Центральним апаратом правоохоронних органів для забезпечення здобуття студентами, слухачами і курсантами професійних навичок під час проходження практики;
- розроблення й запровадження системи ранньої адаптації випускників на первинних посадах;
- підвищення конкурентоспроможності вищих навчальних закладів правоохоронної системи освіти України у сучасних умовах.

Усе це дає підстави зробити висновок, що питання формування праксеологічних умінь студентів, слухачів і курсантів, їх практичної фахової підготовки у вказаних вище навчальних закладах України досить актуальне, багатоаспектне й вимагає нових наукових розробок і досліджень, вирішення ряду важливих проблем:

– розробка й прийняття на рівні міністерств і відомств правоохоронних органів Концепції професійно-практичної підготовки студентів, слухачів і курсантів з урахуванням специфіки їх діяльності та галузей освітньої діяльності, яка б визначила пріоритетні напрями розвитку та вдосконалення професійно-практичної підготовки студентів, слухачів і курсантів і відповідно тактичну схему її реалізації. Майбутній фахівець правоохоронних органів повинен мати реальне уявлення про місце роботи, вимоги що ставлять до неї.

– підготовка нової редакції положення про практику, в якій основою має стати «База практики – майбутнє місце роботи».

– з метою створення професійної спрямованої організації навчального процесу та покращенням співпраці правоохоронних органів із їх регіональними органами і Центральним апаратом та їх зацікавленості у такій роботі, необхідно розробити комплексну програму навчання студентів, слухачів і курсантів професії, яка була б професійно спрямована на всіх курсах (від першого до випускного) на підготовку майбутнього фахівця системи правоохоронних органів, де кожна дисципліна повинна стати складовою професійно практичної підготовки (використовуючи при цьому різні методики й форми проведення лекцій, семінарських і практичних занять; практики в регіональних органах та Центальному апараті; освоєння професійної лексики; зустрічей з керівництвом правоохоронних органів та провідними фахівцями; науково-дослідна робота тощо).

Студент, слухач і курсант повинен перетворитися з пасивного учасника навчально-виховного процесу в активного суб'єкта;

– створення (де немає) у вищих навчальних закладах правоохоронної системи освіти України кафедри оперативної педагогіки з метою вивчення основного праксеологічного підходу та особливого способу пояснення практичної діяльності співробітників правоохоронних органів.

– не всі відомчі нормативно-правові документи у вищих навчальних закладах правоохоронної системи освіти України приведені у повну відповідальність з нормативно-правовою базою Міністерства освіти і науки та останньою редакцією Закону «Про вищу школу».

Висновок. Отже, вирішення цих проблем дасть змогу розвивати в студентів, слухачів і курсантів професійно-практичні компетенції:

- соціальну (з ким працювати?),
- професійну (що робити?),
- методичну (як працювати?),
- особисту (чому я можу це робити?),
- формувати праксеологічні вміння.

Створення принципово нової, прогресивної відомчої нормативно-правової бази для вищих навчальних закладів правоохоронної системи освіти України сприятиме покращенню роботи керівного та оперативного складу правоохоронних органів України, що відповідатиме в якісному плані сучасним європейським вимогам.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження плану заходів щодо розвитку вищої освіти на період до 2015 року. Розпорядження Кабінету міністрів України від 27 серпня 2010 р. №1728-р. *Урядовий кур'єр*. 2010. 24 вересня-№177. с.12.

2. Колесникова І.А., Титова Е.В. Педагогическая праксиология: учебное пособие для студентов высших учебных заведений. М. : Изд. центр «Академия», 2005. 256 с.

3. Гузеев В.В. Планирование результатов образования и образовательная техника. М. : Народное образование, 2000. 240 с.
4. Которбинский Т. Трактат о хорошей работе. М. : Экономика, 1975. 271с.
5. Янкович О.І. Освітні технології в історії вищої педагогічної освіти України (1957–2008) : монографія / за ред. В.М Чайки., І.О. Янкович. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 320 с.
6. Професійна освіта: Словник. Навчальний посібник / уклад. С.У. Гончаренко та ін., за ред. Н.Г. Ничкало. К. : Вища шк., 2000. 380 с.
7. Про практичну підготовку студентів : Лист Міністерства освіти і науки України від 7 лютого 2009 р. № 1/9 – 93.
8. Майборода В. Проблеми розвитку праксеологічних умінь майбутніх компетентних фахівців вищої школи України. *Вища освіта України*. 2012. № 4. С. 31–36.